

1

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

м. Київ, вул. О.Богомольця, 4 (5 поверх)
тел.: (044) 253-05-39
факс: (044) 490-58-30
e-mail: UBDP@ifc.org

www.consulting.kiev.ua

Міжнародні

стандарти

бухгалтерського

обліку

Українська
Консалтингова
Мережа

Зміст

1. Причини створення МСБО	4
2. Сутність МСБО	7
3. Організації, що займаються розробкою МСБО	9
4. Моделі бухобліку	15
5. Загальні принципи ведення бухобліку за МСБО	17
6. Важливість інформаційного забезпечення	32
7. Фінансовий облік	36
8. Управлінський облік	38
9. Проблеми трансформації Українського бухгалтерського обліку (УБО) за МСБО	40
10. Порівняльний аналіз МСБО та бухобліку в Україні	42
11. Необхідність переходу до МСБО	45
12. Вдосконалення бухобліку в Україні	46
13. Українська Консалтингова Мережа	52
Список використаної літератури	56

Автор: Олег Олійник,
кандидат економічних наук

Видання підготовлено фахівцями Чернівецького Бізнес-центру Української Консалтингової Мережі (УКМ), що була започаткована Проектом сприяння підприємству в Україні (фінансується АМР США) Міжнародної Фінансової Корпорації. До складу УКМ входять Бізнес-центри в одинадцяти містах України, що пропонують малим та середнім підприємствам різнопланові консалтингові послуги. Викладений в книзі матеріал скомпоновано на основі послуг, що пропонують своїм клієнтам Бізнес-центри УКМ.

Погляди, викладені у цьому виданні, висловлюють думку його авторів і не обов'язково збігаються з поглядами Світового Банку, Міжнародної Фінансової Корпорації та Агентства Міжнародного Розвитку США.

1 Причини створення МСБО

Протягом останніх років ми частіше відчуваємо, як «вітер перемін» все глибше проникає в наше життя. Економічні зрушення в нашому суспільстві, які поки що не призвели до підвищення життєвого рівня населення, все ж таки певною мірою закладають віру в це. Особливий поштовх економічним змінам надала трансформація державної форми власності. Хоча частка державної власності в загальній структурі власності залишається вагомою, проте сьогодні помітна присутність інших форм власності й, перш за все, приватної. Згідно зі статистичними даними, до приватної власності сьогодні належать всі малі та середні підприємства. Більшість великих підприємств змінила державну форму власності на акціонерну. Сьогодні виключно державних підприємств залишилось незначна кількість, хоча більша частина основних фондів великих підприємств належить державі. Поява значної кількості власників певною мірою активізувала зацікавленість у результатах своєї діяльності. Навіть ті, хто ще й сьогодні сподівається на повернення до старих часів, вимушені замислюватись над тим, що вони виробляють, як вони виробляють і для кого.

Підвищення ролі товарно-грошових відносин у суспільстві та приватного інтересу підвищують вимоги до якості інформації, яка впливає на діяльність суб'єктів підприємницької діяльності. Особливі вимоги висуваються до фінансової інформації, яка міститься в фінансовій звітності підприємства: балансі, звіті про збитки та прибутки, звіті про грошові кошти та ін. І це не випадково, тому що інформація, яка відображається в цих документах, дозволяє робити висновки про фінансовий стан підприємства, результати його діяльності, а головне — зробити висновок про те, чи можуть власники підприємства розраховувати на отримання прибутку.

Якщо трансформування структури власності в Україні відбувалось досить активно, то форма подачі інформації в фінансовій звітності підприємств майже не змінювалась. Існуюча фінансова звітність вже не відображає реальний стан підприємства і не представляє цінності для власників підприємств. Якщо в балансі західних країн в частині пасивів існує спеціальний запис — власний капітал/акціонерний капітал, де чітко визначено вартість капіталу власників, то в українському балансі це поняття визначається через статутний фонд. Поняття досить аморфне та не визначене. Методи обліку витрат та доходів теж вже не відповідають потребам приватного бізнесу.

Об'єктивні зміни в поглядах та цілях щодо здійснення підприємницької діяльності, поява приватного сектора та приватних

підприємців стали причиною палких дебатів щодо зміни порядку здійснення бухгалтерського обліку в Україні. Незважаючи на те, що обговорення цього питання триває вже кілька років, лише в цьому році вдалось здійснити значний рух вперед у цьому напрямі. З прийняттям Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» процедура бухгалтерського обліку стала більш реальною та корисною перш за все для власників підприємств. У Законі чітко визначені принципи бухгалтерського обліку, які відповідають принципам ведення бухгалтерського обліку за міжнародними стандартами. Цей Закон вступить у дію з 1 січня 2000 року.

Готуючи цей матеріал, ми намагались розкрити суть міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, показати їхню практичність та переваги. МСБО були розроблені багатьма країнами, що є членами Комітету з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, тому вони увібрали в себе передовий досвід економічно розвинутих країн. Ми не відстоюємо точку зору чистого копіювання МСБО, проте їхні прогресивність та практичність не викликають жодного сумніву.

Ми вважаємо за потрібне почати розгляд питання з усвідомлення причин створення МСБО, тому що ці об'єктивні обставини є актуальними сьогодні й для нашої країни. З'ясування цих обставин допоможе чітачеві зрозуміти, які фактори вплинули на фахівців більшості розвинутих країн об'єднати їхні зусилля щодо формування зрозумілих та доступних єдиних стандартів бухгалтерського обліку.

Загальноєвропейська інтеграція

У повоєнні роки в країнах Західної Європи та Сполучених Штатах Америки значно активізувались економічні та політичні процеси. Ці процеси характеризувались швидкими темпами економічного росту та посиленням ролі політичних консультацій у вирішенні найсуттєвіших проблем. Поряд з відродженням національних економік поступово стали набирати розвитку інтеграційні процеси на міждержавному рівні майже в усіх галузях суспільного буття.

Причини економічної інтеграції:

- ✓ посилення процесів кооперації та спеціалізації на міждержавному рівні;
- ✓ посилення еміграційних процесів на міждержавному рівні, що було зумовлено різними темпами розвитку, які супроводжувались високими темпами інфляції, зменшенням робочих місць та високим рівнем безробіття;

2 Сутність МСБО

МСБУ розроблені з метою уніфікації правил бухгалтерського обліку та надання фінансової інформації про підприємства в усьому світі.

Вони встановлюють:

- ✓ принципи складання та повноту інформації, що дозволяє корисувачеві зробити адекватні висновки про фінансовий стан підприємства на основі аналізу звітних документів;

- ✓ правила обліку певних складних ситуацій, які є основою МСБО та розповсюджуються на такі об'єкти обліку, як амортизація, валютні операції, лізингові операції, фінансові інвестиції тощо;

- ✓ форму фінансових звітів;

Стандарт бухгалтерського обліку — це нормативний документ, що визначає правила та процедури бухгалтерського обліку й складання звітності.

Сьогодні розроблено 31 бухгалтерський стандарт, що торкаються різних аспектів ведення обліку:

МСБОН^о1 — «Розкриття облікової політики»

МСБОН^о2 — «Запаси»

МСБОН^о3 — «Облік амортизації»

МСБОН^о4 — «Інформація, яка підлягає розкриттю»

МСБОН^о5 — «Звіт про рух грошових коштів»

МСБОН^о6 — «Чистий прибуток або збиток за період, суттєві помилки та зміни в обліковій політиці»

МСБОН^о7 — «Витрати на дослідження та розробки»

МСБОН^о8 — «Непередбачені події та події, що відбуваються після дати балансу»

МСБОН^о9 — «Будівельні контракти»

МСБОН^о10 — «Облік податків на прибуток»

МСБОН^о11 — «Подання поточних активів та поточних зобов'язань»

МСБОН^о12 — «Звітна фінансова інформація за сегментами»

МСБОН^о13 — «Інформація, що відображає вплив змін цін»

МСБОН^о14 — «Основні засоби»

МСБОН^о15 — «Облік оренди»

МСБОН^о16 — «Дохід»

МСБОН^о17 — «Витрати на пенсійне забезпечення»

МСБОН^о18 — «Облік державних грантів і розкриття інформації про державну допомогу»

МСБОН^о19 — «Вплив змін валютних курсів»

- ✓ розвиток зовнішньої торгівлі та усунення торгових бар'єрів;
- ✓ розвиток національних ринків капіталів та посилення руху вільних капіталів із однієї країни в іншу;
- ✓ створення міжнародних транснаціональних компаній (корпорацій), які діяли одночасно в кількох країнах.

Причини політичної інтеграції:

- ✓ нерівномірні темпи розвитку країн Заходу вимусили керівництво цих країн проводити спільні зустрічі щодо вирішення найважливіших проблем шляхом поступок та компромісів;

- ✓ проблемами безпеки окремої країни не могли бути вирішені зусиллями окремої країни, тому питання забезпечення власної безпеки стало спільною справою всіх країн Заходу щодо створення суспільної системи безпеки.

Створення МСБУ — результат інтеграційних процесів

Інтеграційні процеси в країнах Західної Європи об'єктивно вимагали перегляду як законодавства цих країн, так і систем обліку, звітності та статистики. Після створення Європейського Союзу значно активізувалися процеси уніфікації та стандартизації законодавств та систем обліку, звітності та статистики європейських країн. Розпочався новий етап співіснування.

Процес створення Міжнародних Стандартів Бухгалтерського Обліку став результатом процесу економічної інтеграції, створенням єдиного економічного простору, створенням міжнаціональних корпорацій, вільних економічних зон, створенням та функціонуванням спільних підприємств, реалізацією спільних проектів.

- МСБОН№20 — «Об'єднання компаній»
 МСБОН№21 — «Витрати на позики»
 МСБОН№22 — «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін»
 МСБОН№23 — «Облік інвестицій»
 МСБОН№24 — «Облік та звітність щодо програм пенсійного забезпечення»
 МСБОН№25 — «Консолідовані фінансові звіти та облік інвестицій у дочірні підприємства»
 МСБОН№26 — «Облік інвестицій в асоційовані компанії»
 МСБОН№27 — «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції»
 МСБОН№28 — «Розкриття інформації в фінансових звітах банків та подібних фінансових установ»
 МСБОН№29 — «Фінансова звітність про частки в спільних підприємствах»
 МСБОН№30 — «Фінансові інструменти: розкриття та подання»
 МСБОН№31 — «Прибуток на акцію»

Основу ведення МСБУ складають принципи, які були вироблені світовою практикою бухгалтерського обліку.

Принципи — це базові концепції, що закладаються в основу відображення в обліку та звітності господарської діяльності підприємства, його активів, доходів, витрат, фінансових результатів.

Процес економічної інтеграції в світовому масштабі, інтернаціоналізація економіки, бізнесу призвели до необхідності інтернаціоналізації та стандартизації обліку, який є мовою бізнесу. Інформаційне взаєморозуміння є важливою передумовою успішного розвитку бізнесу, економічної інтеграції країн.

3 Організації, що займаються розробкою МСБО

Міжнародні організації з бухобліку

Питаннями стандартизації бухгалтерського обліку займаються кілька міжнародних організацій. Серед них, насамперед, слід назвати Комітет з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (КМСБО) (International Accounting Standards Committee — IASC), створений у 1973 році в Лондоні організаціями професійних бухгалтерів Австралії, Канади, Франції, Японії, ФРН, Мексики, Голландії, Великобританії, Ірландії та США. Це цілком незалежний орган, який займається розробкою міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Основні завдання комітету сформульовані так:

1. Розробляти і публікувати в інтересах суспільства найважливіші бухгалтерські стандарти, яких необхідно дотримуватись при наданні фінансової звітності.
2. Сприяти поширенню застосування бухгалтерських стандартів у світовій практиці бухгалтерського обліку.
3. Надавати допомогу щодо вдосконалення і гармонізації національних законодавств у царині бухгалтерського обліку та звітності.

Членами КМСБО є професійні бухгалтерські організації, що є членами Міжнародної Федерації Бухгалтерів (МФБ). КМСБО фінансується професійними бухгалтерськими організаціями, що входять до складу його правління, МФБ, а також за рахунок внесків від багатонаціональних компаній, фінансових установ, бухгалтерських фірм та інших організацій. Нині Правління включає представників бухгалтерських організацій з наступних країн:

Австралія	Індія	Нідерланди
Канада	Італія	Скандинавська Федерація суспільних бухгалтерів
Франція	Південна Африка	
Японія	Йорданія	
Німеччина	Великобританія	США

Зв'язок між КМСБО та Міжнародною федерацією бухгалтерів (МФБ) підтверджується Взаємними Зобов'язаннями, ухваленими обома організаціями. Члени КМСБО (як і МФБ) у переглянутій угоді визнають, що КМСБО має повне право та абсолютну автономію у встановленні та випуску Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Рада

Діяльністю КМСБО керує Рада, до складу якої входять представники бухгалтерських організацій 13 країн (або груп країн), що призначаються Радою МФБ, і не більше 4 представників інших організацій, зацікавлених у питаннях фінансової звітності. Кожен член Ради має право висунути не більше двох представників та одного технічного консультанта, які беруть участь у засіданнях Ради. Комітет заохочує кожного члена Ради вводити до складу своїх представників принаймні одну особу, що працює в промисловості, і одну особу, що безпосередньо бере участь у діяльності національного органу з розробки стандартів.

Консультативна група

У 1981 році Рада КМСБО створила міжнародну Консультативну групу, яка об'єднує представників міжнародних організацій — розроблювачів і користувачів фінансових звітів, а також представників фондових бірж та організацій, що регулюють обіг цінних паперів. До складу групи також увійшли представники або спостерігачі з агенцій розвитку, органів розробки стандартів та міжурядових організацій. На поточний момент членами Консультативної групи є:

- ✓ Підрозділ ООН із транснаціональних корпорацій та інвестицій (спостерігачі);
- ✓ Міжнародна асоціація з бухгалтерської освіти та досліджень;
- ✓ Міжнародна конфедерація вільних профспілок та Міжнародна конфедерація праці;
- ✓ Міжнародна торгова палата;
- ✓ Міжнародна федерація фондових ринків;
- ✓ Міжнародна фінансова корпорація;
- ✓ Міжнародна юридична асоціація;
- ✓ Міжнародний комітет із стандартів оцінки;
- ✓ Міжнародні банківські асоціації;
- ✓ Організація з економічного співробітництва та розвитку (спостерігачі);
- ✓ Світовий банк.

Консультативна група періодично проводить свої засідання для обговорення з Радою технічних питань стосовно проектів КМСБО, робочої програми комітету та його стратегії. Ця група відіграє важливу роль у належному процесі розробки комітетом Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та досягненні прийняття розроблених стандартів.

Дорадча рада

У 1955 році КМСБО створив Міжнародну дорадчу раду — орган високого рівня, до складу якого входять провідні представники бухгалтерської професії, бізнесу, користувачі фінансової звітності, що обіймають керівні посади. Завданням Дорадчої ради є сприяння прийняттю Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та підвищення авторитету діяльності КМСБО шляхом:

- а) перегляду та надання коментарів стосовно стратегії і планів Ради з метою дотримання потреб та вимог членів КМСБО;
- б) підготовки річних звітів щодо ефективності діяльності Ради в досягненні її цілей і в дотриманні належних процедур;
- в) сприяння участі в роботі комітету і прийняття роботи КМСБО представниками бухгалтерської професії, діловою спільнотою, користувачами фінансових звітів та іншими зацікавленими сторонами;
- г) пошуку і забезпечення фінансування діяльності КМСБО таким чином, аби не обмежувати незалежності КМСБО;
- д) перегляду бюджетів та фінансових звітів КМСБО.

Дорадча рада забезпечує дотримання Радою незалежності та об'єктивності в прийнятті технічних рішень щодо Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, які пропонуються. Дорадча рада не бере участі та не прагне впливати на ці рішення.

Штат МСБО

Діяльність Ради підтримує невеликий штат постійних представників, очолюваний Генеральним секретарем, з офісом в Лондоні. До складу технічного штату та інших менеджерів проекту сьогодні входять представники Великобританії, Канади, Малайзії, Німеччини, Нової Зеландії, США та Франції.

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, котрі приймає КМСБО, не є домінуючими над місцевими положеннями. Зобов'язання, взяті членами КМСБО, передбачають, що в разі дотримання МСБО у всіх важливих аспектах цей факт має розкриватись. Там, де місцеві положення вимагають відхилення від МСБО, місцеві члени КМСБО намагаються переконати відповідні органи в доцільності гармонізації з МСБО.

Іншою авторитетною міжнародною організацією є Міжнародна федерація бухгалтерів (International Federation of Accountants — IFA), створена в 1977 році в Мюнхені. Сферою діяльності цієї організації є розробка етичного, освітнього та аудиторського напрямів у бухгалтерському обліку.

Значну роль у справі стандартизації бухгалтерського обліку відіграє ООН через створену при ній в 1982 році Міжурядову робочу групу експертів з міжнародних стандартів обліку і звітності.

Американські організації з бухобліку

Комісія з цінних паперів та бірж (КЦПБ) (Securities and Exchange Commission — SEC) була створена 26 червня 1934 року як незалежне регулююче агентство уряду США. Комісія має широкі повноваження встановлювати облікові процедури та визначати форми бухгалтерської звітності.

Американська Асоціація бухгалтерського обліку (ААБО) (American Accounting Association — AAA), була створена на базі Американської асоціації викладачів бухгалтерського обліку в 1935 році. З самого початку ця організація здійснювала фінансування в галузі розробки облікових принципів та стандартів, яким був притаманний фундаментальний теоретичний підхід. Асоціація видає журнали «Accounting Review» та «Accounting Horizons».

Рада з розробки Фінансових Бухгалтерських Стандартів (РРФБС) (Financial Accounting Standards Board — FASB) була створена на місці Комітету з Принципів бухгалтерського обліку в 1973 році, яка стала основною організацією з розробки загальновизнаних принципів. РРФБС покликана розробляти та вдосконалювати стандарти фінансового обліку та звітності з метою навчання спільноти разом з видавцями, аудиторами та користувачами фінансової інформації. До її складу входять 7 членів.

Консультативна Рада із стандартів фінансового обліку (КРСФО) (Financial Accounting Standards Advisory Council, FASAC), займається роз'ясненням принципів бухгалтерського обліку, що були розроблені РРФБС та забезпечує контакти з бізнесом. До її складу входить мінімум 20 членів.

Американський Інститут дипломованих бухгалтерів-аудиторів (АІДБА) (American Institute of Certified Public Accountants — АІСРА) був створений у 1957 році шляхом злиття Американського Інституту бухгалтерів (АІА) та Американського Товариства дипломованих бухгалтерів (АТДБ). Займається підготовкою дипломованих бухгалтерів-аудиторів. Через свій щомісячник «Журнал Бухобліку» та дослідні відділення здійснює вплив на розвиток принципів та стандартів бухобліку.

Фонд Фінансового Обліку (ФФО) (Financial Accounting Foundation — FAF) був створений 1 липня 1973 року незалежно від інших професійних організацій — Ради з розробки Фінансових Бухгалтерських Стандартів

(РРФБС) та Консультативної Ради зі стандартів фінансового обліку (КРСФО). Метою створення Фонду є затвердження складу РРФБС та КРСФО, а також збір коштів для їхньої діяльності. Він також несе відповідальність за призначення членів Ради з розробки стандартів бухобліку в державних організаціях (Government Accounting Standards Board).

Регіональні організації з бухобліку

✓ **Європейське економічне співтовариство, 1957 рік.**
(European Economic Community — EC)

Великобританія та Ірландія Інститут громадських бухгалтерів Англії та Уельса (Institute of Chartered Accountants in England and Wales).
Створений в 1880 році.

Інститут громадських бухгалтерів Шотландії (Institute of Chartered Accountants of Scotland).
Створений у 1951 році.

Громадська асоціація дипломованих бухгалтерів (Chartered Association of Certified Accountants).
Створена в 1939 році.

Франція Громада бухгалтерів та аудиторів (Ordre des Experts Comptables et des Comptables Agrées)

Німеччина Інститут аудиторів (Institute der Wirtschaftsprüfer)

Нідерланди Нідерландський інститут бухгалтерів (Nederlands Instituut van Registeraccountants)

✓ **Африканська Рада з бухобліку, 1979 рік.**
(African Accounting Council)

4 Моделі бухобліку

- ✓ Федерація бухгалтерів країн Південно–східної Азії.
(ASEAN Federation of Accountants)
- ✓ Конфедерація бухгалтерів Азіатсько–тихоокеанського регіону.
(Confederation of Asian and Pacific Accountants)
- ✓ Європейська Федерація бухгалтерів, 1986 рік.
(Federation des Experts compatibles Europeans)
- ✓ Австралійська громада бухгалтерів (Australian Society of Accountants), 1952 рік.

Види моделей

Не існує навіть і двох країн з однаковими системами обліку. Сьо–годні відомі три основні моделі бухобліку, які мають як подібні риси, так і відмінності. Кожна країна дотримується однієї з трьох основних моделей.

Основні моделі бухобліку:

- ✓ британсько–американська;
- ✓ континентальна;
- ✓ південноамериканська.

Нові моделі на стадії формування:

- ✓ ісламська;
- ✓ інтернаціональна.

Характеристика моделей

Британсько–американська модель

Базові принципи цієї моделі розроблені у Великобританії, США та Голландії.

Провідна ідея моделі — орієнтація обліку на інформаційний попит інвесторів та кредиторів.

Ця модель поширена в Австралії, Багамах, Барбадосі, Беніні, Бермудах та інших країнах.

Континентальна модель

Основна ідея моделі — орієнтація обліку на задоволення вимог уряду, особливо стосовно оподаткування.

У країнах, де застосовується ця модель, бухоблік регламентується в законодавчому порядку і відрізняється консерватизмом.

Цю модель застосовують більшість країн Європи, франкомовні країни Африки та Японія.

Південноамериканська модель

Ключова ідея моделі — орієнтація обліку на потреби державних планових органів. Методи ведення обліку не достатньо уніфіковані.

Характерною відмінністю цієї моделі є перманентна корекція облікових даних на темпи інфляції. Цю модель застосовують більшість країн Латинської Америки.

Ісламська модель

Основна ідея моделі знаходиться під значним впливом релігійних ідей і має наступні особливості:

- ✓ забороняється отримувати дивіденди як прибуток;
- ✓ при оцінці активів та зобов'язань компанії перевага надається ринковим цінам.

Ця модель розповсюджена в країнах Близького Сходу.

Інтернаціональна модель

Основна ідея моделі — забезпечення потреби в міжнародній узгодженості інтересів міжнародних транснаціональних корпорацій та іноземних учасників міжнародних валютних ринків.

Ця модель ще не набула широкого застосування. Тільки незначна кількість великих корпорацій може стверджувати, що їхня фінансова звітність відповідає міжнародним бухгалтерським стандартам.

5 Загальні принципи ведення бухгалтеріку за МСБО

ЗПБО (GAAP) — принципи та правила, якими повинні користуватись компанії відповідної країни при підготовці фінансових звітів.

У кожній країні Заходу є орган або кілька органів, що мають повноваження щодо регулювання правил ведення бухгалтерського обліку. В США це Рада з розробки фінансових бухгалтерських стандартів, Консультативна Рада зі стандартів фінансового обліку, Фонд Фінансового обліку тощо. Однак правила, які розробляються цими установами, не носять обов'язковий характер. Кожне окреме підприємство може самостійно вводити ті чи інші категорії обліку.

Суть ЗПБО полягає в тому, що вони переважно базуються на Міжнародних Стандартах Бухгалтерського Обліку, які розробляються та вдосконалюються Комітетом з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Стандарти, які розробляються цим комітетом, за своєю суттю, визначають ідеологію західного бухгалтеріку. Разом з тим сьогодні ще рано говорити про те, що МСБО повністю відображають всі економічні особливості та риси країн — членів Комітету. Комітет як раз і створювався з метою розробки уніфікованої системи бухгалтерського обліку, яка б сприймалась більшістю розвинутих країн.

У багатьох розвинутих країн сьогодні більше спільних рис, ніж розбіжностей. Американська система бухгалтерського обліку дуже подібна до англійської в силу історичних причин. Європейська бухгалтерська система також поступово уніфікується, незважаючи на велику кількість країн, що містяться на континенті.

ЗПБО є поєднанням міжнародних стандартів бухгалтеріку з особливостями та традиціями бухгалтеріку окремої країни. Найбільш досконалими сьогодні можна визнати американські ЗПБО. Правила бухгалтерського обліку розробляються різними органами в цій країні, проте всі вони базуються на загальноновизнаних принципах, що надають можливість уникати суперечності та протидії.

Інтеграційні процеси в Європі та інших частинах світу призводять до поступової уніфікації документообігу в цих країнах, у тому числі фінансового. Сьогодні завдяки спільним зусиллям розвинутих країн поступово створюється уніфікована система Бухгалтерського обліку. Тому можна передбачити, що в майбутньому ЗПБО окремої країни майже повністю базуватимуться на МСБО.

Загально визнані принципи МСБО

1. Господарської одиниці (Автономності підприємства)	Business Entity
2. Безперервності	Continuity or Going Concern
3. Грошового виміру	Monetary measurement
4. Періодичності (або облікового періоду)	Periodicity
5. Послідовності (або принцип постійності)	Consistency
6. Історичної собівартості	Historical Cost
7. Фактичної реалізації	Realization
8. Відповідності	Matching
9. Повного розкриття	Full Disclosure
10. Двосторонньої тотожності (або двосторонності)	Dual-Aspect
11. Витрат та вигод	Cost-Benefit
12. Суттєвості (або матеріальності)	Materiality
13. Галузевої практики	Industry practice
14. Консерватизму	Conservatism

Принцип господарської одиниці (автономності підприємства) (Business Entity)

Кожне підприємство розглядається як господарська одиниця

(юридична особа), що є відокремленою від її власників чи інших підприємств. Тому бухгалтерський облік ведеться окремо для підприємства. Особисте майно та інші засоби власників підприємства не повинні відображатись у звітності підприємства.

Приклад 1: Власник приватної крамниці взяв із каси підприємства 150 грн. на власні потреби. На перший погляд здається, що начебто нічого суттєвого не відбулось, тому що власник крамниці взяв гроші із каси, яка належить йому. Однак припущення господарської одиниці передбачає необхідність відображення цього в фінансових документах підприємства.

Приклад 2: Сім'я з трьох осіб мешкає в тому самому приміщенні, яке віддано для ведення сімейного бізнесу. У цьому випадку у витрати по наданню послуг чи виробництву товарів необхідно включати витрати за оренду, комунальні послуги, електроенергію тощо. Однак водночас ця сама сім'я здійснює аналогічні платежі як мешканці приватного будинку. Такі питання часто стають серйозною проблемою при веденні власного бізнесу, особливо коли підприємницька діяльність здійснюється без створення юридичної особи.

Коли мова йде про акціонерні компанії (корпорації), у такому випадку проблеми з визначенням господарської одиниці (юридичної особи) взагалі не існує, тому що компанія (корпорація) набуває статусу окремої господарської одиниці (юридичної особи) з моменту її заснування. Відповідно до міжнародної практики керівництво діяльністю компанією здійснюється органами управління компанії (дирекцією) окремо від власників компанії (її акціонерів). Фінансовий облік компанії здійснюється незалежно від діяльності її власників. Взаємовідносини між власниками компанії та її керівництвом визначаються законодавством країни, а також установчими документами та внутрішніми правилами компанії.

Принцип господарської одиниці розповсюджується не тільки на приватні компанії, а й на урядові установи, заклади освіти, недержавні й релігійні організації та інші установи.

Якщо якась установа є структурним підрозділом іншої, то в цьому випадку вона також розглядається як окрема господарська одиниця і вона також повинна вести свій власний фінансовий облік. Наприклад, початкова школа може входити до складу середньої школи, та, в свою чергу, входить до системи освітніх установ певного району, а ті установи — до системи освітніх установ міста чи іншої адміністративно-територіальної одиниці. Однак відповідно до принципу господарської одиниці кожна з освітніх установ чи систем здійснює свій власний фінансовий облік.

Принцип безперервності (Continuity or Going Concern)

Цей принцип передбачає, що підприємство здійснюватиме свою діяльність протягом певного періоду і його діяльність не буде зупинена найближчим часом. Це припущення є основою для відображення статей активів по фактичній собівартості, а не за ринковою вартістю, яка стає визначальною при ліквідації підприємства.

У нормальних умовах роботи власники підприємства не мають наміру його ліквідувати чи продати. Виходячи з цього принципу, господарські засоби включаються до балансу в оцінці за їхньою фактичною собівартістю, а не за ринковою ціною. До звіту про прибутки включаються всі доходи і витрати, зумовлені нормальною поточною діяльністю підприємства.

У протилежному разі, коли є ознаки, що підприємство припинить свою діяльність і буде ліквідоване, використовуються інші правила бухгалтерського обліку. У разі ліквідації підприємства його активи (майно) оцінюються за ліквідаційною (ринковою) вартістю.

За цим принципом підприємство не повинно постійно здійснювати оцінку своїх засобів. Керівництво підприємства виходить з принципу, що виробничі засоби будуть використані в майбутній діяльності. У підприємства-товаровиробника основні фонди та обігові кошти використовуватимуться в майбутньому виробництві товарів, які, в свою чергу, будуть продані споживачу. При продажу продукції визначається її ринкова ціна. Поточна вартість обладнання, машин та інших засобів є неактуальною, тому що підприємство не розпродаватиметься частинами, а його цілим майновим комплексом буде використано в майбутньому виробництві.

Для власника підприємства більш важливим є не поточна вартість активів підприємства, а обсяги та швидкість грошових потоків, які мають надійти від діяльності підприємства.

Приклад. Компанія є виробником джинсів. Якби компанія ліквідувалася сьогодні, то частково вироблені джинси навряд чи мали б хоча б якусь невелику ціну. Бухгалтер компанії не здійснює облік вартості цих джинсів на якомусь окремому етапі виробництва. Він виходить з того, що виробництво джинсів пройде повний цикл виробництва, не беручи до уваги вартість частково вироблених джинсів, які, можливо, необхідно було б розпродавати у випадку банкрутства.

Однак інколи трапляється, що компанія знаходиться на грані бан-

крутства. У такому випадку виникає необхідність визначення вартості активів. Як правило, вартість активів визначається за їхньою ліквідаційною ціною. Проте така ситуація не є типовою для країни зі здоровим економічним середовищем, де випадки банкрутства зустрічаються рідко.

Принцип грошового виміру (Monetary measurement)

Цей принцип передбачає, що гроші є найбільш універсальним виміром різних об'єктів обліку, а також забезпечують адекватну оцінку господарської діяльності підприємства. Гроші стають основним дентермінатором визначення фактів та подій.

Приклад. Компанія має у власності \$30.000 готівкою, 6.000 фунтів сировини, 6 тракторів, 50.000 кв.м. площі тощо. Все це майно не може бути визначено за допомогою якоїсь окремої речі. Якщо визначити вартість кожної окремо взятої речі в грошах, то матимемо уяву про всю вартість майна компанії.

Вартість майна компанії:

Готівка	\$30.000
Сировина	\$6.000
Трактори	\$150.000
Земля	\$500.000
Разом:	\$686.000

Цей принцип спростовує неможливість поєднання яблук з апельсинами. Їх можна поєднати, якщо виразити їхню вартість у грошах.

Незважаючи на всі переваги цього принципу, все ж таки цифри не можуть передати стан здоров'я президента компанії, її кадрову політику чи стан конкурентів. Бухгалтерський облік не розкриває повної картини компанії, тому той, хто користується фінансовою документацією, повинен усвідомлювати це, хоча інколи інформація нефінансового характеру є більш важливою.

Гроші визначають вартість речі в момент фіксації операції в бухгалтерському обліку. Зміни вартості грошей не призводять до змін в бухгалтерському обліку. Машина, що була придбана за \$150.000 в 1980 році, та ділянка землі, що була також придбана за \$150.000 в 1998 році, в фінансових документах будуть однаково обліковані за тією самою ціною — \$150.000, хоча купівельна вартість грошей у різні роки є також різною.

Всі бухгалтери знають, що гроші змінюють свою вартість, проте вони не збираються відображати ці зміни в фінансових документах.

Принцип періодичності (або облікового періоду) (Periodicity)

Принцип визначає можливість і необхідність поділу безперервної діяльності підприємства на звітні періоди для складання необхідної звітності та виявлення результатів діяльності. Найчастіше обліковий період збігається з календарним роком. Проміжним обліковим періодом є поквартальні періоди, за які також складається звітність і виявляються фінансові результати.

Хоча діяльність підприємства є безперервною і реальну оцінку бізнесу можна визначити тільки в момент ліквідації підприємства, в цілях складання фінансової звітності принцип періодичності припускає розділення діяльності підприємства на певні періоди часу.

Принцип послідовності (або принцип постійності) (Consistency)

При веденні бухгалтерського обліку можуть бути застосовані різні методи обліку. Принцип послідовності передбачає, що якщо компанія обрала якийсь один метод обліку, то вона повинна застосовувати його постійно. Тільки в крайніх випадках, коли виникає життєво необхідна ситуація, яка, в свою чергу, зумовлена об'єктивністю реальної практики, методи ведення обліку можуть бути змінені. Це певною мірою стосується методів нарахування амортизації основних засобів та нематеріальних активів, порядку нарахування зносу малоцінних предметів, створення резервів, методу обліку витрат виробництва, методів оцінки майна тощо.

Якщо компанія часто змінює методи ведення обліку без нагальної потреби, то ведення бухгалтерського обліку стає більш формальним, тому що в таких умовах співставлення фінансових результатів компанії стає складним і, більше того, втрачає свою суть.

Цей принцип є актуальним і важливим не тільки для самих компаній, він також є важливим і для користувачів фінансовою інформацією. Після проведення зовнішнього аудиту, аудитор в своєму звіті обов'язково зазначає, що «фінансовий облік компанії здійснюється відповідно до принципів GAAP (Generally accepted accounting principles), виходячи з принципу послідовності відповідно до попереднього року». Будь-які зміни в методах ведення бухгалтерського обліку викликають особливу увагу в аудиторів.

Принцип послідовності стосується тільки певного періоду часу, а не конкретного моменту. Наприклад, довготермінові активи обліковуються по собівартості, тоді як запаси можуть обліковуватись за ціною, нижчою від собівартості чи за ринковою ціною. Дехто вважає, що це є порушенням принципу послідовності, хоча насправді це не має ніякого відношення до самого принципу.

Принцип послідовності не поширюється на облік окремих об'єктів обліку і зовсім не означає, що облік окремих об'єктів повинен здійснюватись однаково. Цей принцип розповсюджується тільки на окремі категорії обліку.

Принцип історичної собівартості (Historical Cost)

Цей принцип визначає пріоритет історичної собівартості над іншими видами оцінки активів, оскільки вона характеризує реальну оцінку засобів, що були витрачені на їхні закупівлю та виробництво.

Економічні ресурси підприємства називаються його активами. Активи складаються з коштів, землі, будинків, обладнання та іншого майна і майнових прав. Принцип історичної собівартості, як і принцип безперервності, є одним з фундаментальних принципів бухгалтерського обліку. Цей принцип означає, що активи компанії відображаються в фінансових документах за ціною їхнього придбання (за собівартістю). Собівартість є основою послідовності бухгалтерського обліку.

З часом, в силу різних причин, вартість активів компанії може змінюватись. Проте бухгалтер не відображає зміни вартості активів у фінансовій звітності, крім випадків придбання нових активів. Тому існує велика відмінність між вартістю активів, що відображена в документах, від її поточної (ринкової) вартості. У фінансових документах, як правило, активи відображені за їхньою історичною ціною, тобто ціною їхнього придбання.

Приклад. Компанія купила ділянку землі за ціною \$150.000, тому в звітності вартість ділянки дорівнюватиме ціні її придбання. Якщо, наприклад, через рік, цю ділянку можна буде продати за \$175.000 чи навіть за \$125.000, то це не призведе до будь-яких змін у фінансовій звітності компанії.

Ціна, за якою активи показані в фінансовій звітності, не є ціною, за яку ці активи можуть бути проданими. Найбільш поширеною помилкою починаючих бухгалтерів є те, що вони вважають, що ціна, за якою активи показані в фінансовій звітності, тісно пов'язана з реальною вартістю активів компанії. Звичайно, вартість коштів, що визначені в статті балансу

су підприємства, є реальною, проте вартість землі, будинків, обладнан-
ня, що показана в балансі, не має нічого спільного з ринковою вартістю
цих активів. Існує аксіома, що чим більш компанія володіє активом, тим
менше його вартість відповідає ринковій вартості цього активу.

Однак принцип історичної вартості зовсім не означає, що всі ак-
тиви компанії визначаються у фінансових документах за ціною їхнього
придбання протягом всього часу володіння цими активами. Історична
вартість активів також може змінюватись. З часом вартість активів
зменшується, тому що активи мають обмежений період існування.
Відбувається так звана амортизація активів. Суть процесу амортизації
активів полягає в поступовому зменшенні вартості активів та перене-
сенні цієї вартості на так звану операційну вартість (тобто вартість про-
цесу виробництва). Амортизація не має ніякого відношення до ринкової
чи реальної вартості активів.

Принцип фактичної реалізації (Realization)

Цей принцип застосовується для визначення суми, яка повинна
бути визнана як виручка після реалізації продукції. За цим принципом
облік доходу здійснюється за допомогою методу нарахування, тобто
відразу після відвантаження продукції (надання послуг) та пред'явлення
рахунка покупцеві.

Моментом реалізації продукції та отримання доходу є момент пе-
реходу до покупця права власності на товар та ризику в зв'язку з його
доставкою, а не обов'язково момент отримання грошей.

Реалізація пов'язана з надходженням грошей чи вимог до грошей
(дебіторська заборгованість). Якщо покупець витрачає \$50 в гастрономі,
сплачуючи за товари готівкою, то ці \$50 відразу визнаються як виторг від
реалізації. Якщо універмаг продає костюм вартістю \$300 на умовах роз-
строчки в 30 днів, то \$300 зараховуються як дебіторська заборгованість.

Принцип реалізації передбачає, що сума грошей може бути ви-
знана як виторг, коли можна бути впевненим, що кошти за товари чи по-
слуги надійдуть. Однак поняття «бути» впевненим у цьому випадку має
достатньо невизначений характер. За цим принципом сума виручки мо-
же бути меншою за вартість проданих товарів чи наданих послуг. При-
кладом такої ситуації може бути продаж товарів з дисконтом, тобто ко-
ли виторг від реалізації товарів менший за нормальну ціну продажу. У
цьому випадку виторг від реалізації визнається за ціною, нижчою за нор-
мальну ціну продажу.

*Приклад 1: Більша частина продавців компакт-дисків мають
прайс-листи, які вкладаються в каталоги чи публікуються в рек-
ламних проспектах. Багато хто з продавців компакт-дисків про-
дають їх за нижчою ціною. Якщо, наприклад, ціна компакт-диску
складає \$250, а він реально був проданий за \$190, то як виторг за-
раховуються \$190.*

Більш невизначеною є ситуація, коли продаж товарів здійснюється
в кредит. Коли компанія здійснює продаж товарів у кредит, очікується,
що покупець з часом обов'язково оплатить ці товари. Проте практика
свідчить, що не всі покупці є сумлінними і сплачують за отримані раніше
товари чи послуги. У цьому випадку сума виручки повинна бути зменшена
на суму за товари, за якими оплата ніколи не відбудеться або зарахована
на рахунок так званих безнадійних дебіторів.

*Приклад 2: Протягом місяця в магазині в кредит було продано то-
варів на суму \$100.000. З цієї суми 3% так звані сумнівні кредити. За
період як виручка буде зараховано \$97.000, а не \$100.000.*

Принцип відповідності (Matching)

Відповідно до цього принципу, для визначення фінансового ре-
зультату звітного періоду необхідно співставити доходи звітного періоду
з витратами. Витрачені кошти розглядаються як витрати звітного
періоду не обов'язково в момент виплати грошей, а й в момент спожи-
вання активів або виникнення зобов'язань з метою отримання доходу.

Продаж товарів або надання послуг мають два аспекти:

а) виручка від реалізації, яка певною мірою відображає зростання
нерозподіленого прибутку;

б) витрати, що відображають зменшення нерозподіленого при-
бутку, тому що певна частка активів була використана в процесі діяль-
ності.

Для точного визначення чистого ефекту на нерозподілений при-
буток від реалізації товарів чи послуг необхідно, щоб витрати та прибу-
ток відповідали однаковому періоду.

На практиці при використанні концепції відповідності спочатку
визначаються активи, що призвели до виникнення прибутку, а потім прово-
диться співставлення вартості витрачених активів з отриманим прибут-
ком за однаковий період діяльності.

*Приклад: Товари вартістю \$1.000 були продані за \$1.500. Спочат-
ку сума \$1.500 визнається як виторг, потім сума \$1.000 визнається*

як вартість витрат на виробництво товарів (послуг), яка віднімається від виторгу. Таким чином, сума чистого продажу складає \$500 (валовий прибуток).

Іноді трапляється, що спочатку визнаються витрати на виробництво товарів чи послуг, а вже пізніше визнається виторг. Така ситуація можлива, коли товари продаються в кредит чи розстрочку або коли покупець не вчасно вносить плату за отримані товари (послуги).

Принцип повного розкриття (Full Disclosure)

Відповідно до цього принципу, фінансові звіти та доповнення до них повинні містити всю релевантну інформацію про фінансовий стан та результати діяльності компанії.

Інформація вважається релевантною, якщо вона може вплинути на оцінку статей звітності або рішення, що приймаються на її основі.

Принцип двосторонньої тотожності (або двосторонності) (Dual – Aspect)

Економічні ресурси компанії називаються її активами. Вимоги інших сторін до активів є пасивами компанії. У свою чергу, пасиви поділяються на:

а) власний капітал, який представляє вимоги власників компанії до підприємства;

б) зобов'язання, які уявляють собою вимоги зовнішніх кредиторів до підприємства (як коротко-, так і довготермінові). Тобто активи компанії є вимогами: власників компанії або її кредиторів.

Таким чином, загальні обсяги вимог не повинні перебільшувати обсяги активів, тобто Активи = Пасиви. Це рівняння є основним балансовим рівнянням бухгалтерського обліку, воно є суттю принципу двосторонньої тотожності. У розгорнутому вигляді це рівняння має такий вигляд:

АКТИВИ = ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ + ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Кожного дня компанії доводиться здійснювати різні господарські операції, які впливають як на активи компанії, так і на її пасиви, і це обов'язково знаходить своє відображення в фінансових документах як по активах, так і по пасивах компанії. Тому цей принцип бухгалтерського обліку називається принципом двосторонньої тотожності.

Приклад: Пан Джонс почав свій власний бізнес з того, що він вніс

грошовий вклад в банк на суму \$40.000. За принципом Двосторонньої тотожності це призвело до збільшення його активів, що відобразилось на статті «Готівка», а також до збільшення пасивів, в даному випадку вимоги власника до компанії складатимуть \$40.000. Таким чином ми отримали наступне рівняння:

Активи (готівка), \$40.000 = Пасиви (власний капітал), \$40.000

Якщо пізніше компанія візьме кредит у банку на суму \$15.000, в такому випадку це відобразиться в фінансових документах компанії так: 1. Активи компанії зростуть на \$15.000, а саме готівка; 2. Пасиви компанії також зростуть на \$15.000, а саме вимоги банку, що надав кредит. Після відображення цієї операції в фінансових документах, баланс підприємства буде виглядати наступним чином:

АКТИВИ		ПАСИВИ	
Готівка	\$55.000	Власний капітал	\$40.000
		Кредити банку	\$15.000
Разом активи	\$55.000	Разом пасиви	\$55.000

Принцип витрат та вигод (Cost – Benefit)

Даний принцип враховує той факт, що процес збору інформації та складання фінансової звітності пов'язаний з певними витратами.

Ці витрати не повинні перебільшувати вигоду, яку отримують користувачі фінансової звітності. На практиці цей принцип застосовувати достатньо важко, оскільки не завжди можна реально оцінити вигоду від отриманої інформації.

Принцип суттєвості (або матеріальності) (Materiality)

Цей принцип передбачає, що в бухгалтерському обліку мають бути відображені всі важливі, суттєві події, господарські операції. Однак у деяких випадках, коли господарські операції суттєво не впливають на фінансові результати та звітність, дотримання деяких облікових принципів не є обов'язковим.

Компанія може не відображати малоцінні речі в складі основних засобів, а списує їх в момент придбання.

Приклад 1: Теоретично нові олівці є активом компанії. І кожного разу, коли працівники компанії користуються ними, відбувається

їхній знос. Теоретично можна було б певну кількість олівців обліку – вати як активи. Водночас вартість цих речей є малою і витрати на облік є неефективними, тому звичайний бухгалтер не буде цього робити. Вартість цих речей списується в момент їхнього придбання.

У міжнародній практиці чітко не визначено, які операції необхідно матеріалізувати (тобто облікувати на загальних засадах), а які не потрібні. Рішення приймається виходячи з логічних міркувань та доцільності.

Приклад 2: Якщо компанія купує 3-річний страховий поліс, то вартість першого року страховки необхідно показати як поточні активи, а вартість двох наступних років — як довгострокові активи. Це здійснюється відповідно до бухгалтерських стандартів, коли до поточних активів відносяться засоби, що повинні бути використані протягом року. На практиці весь 3-річний поліс обліковується як поточні активи. Розбивка полісу на поточні чи довготермінові активи не доцільна, тому що страховий внесок є часткою поточних активів.

Принцип суттєвості є дуже важливим при визначенні витрат та надходжень за певний період часу. Майже всі витрати необхідно рахувати; в деяких випадках підрахування витрат є приблизним.

Приклад 3: Телефонні рахунки, хоча і надходять щомісячно, проте дуже часто вони не співпадають з календарним місяцем. Відповідно до принципу консерватизму, ці рахунки необхідно обліковувати в місяць їхнього надходження. Однак різниця в часі між надходженням рахунку з календарним місяцем створює незручності для бухгалтерів компаній, тому, виходячи з того, що вартість телефонних рахунків майже однакова, бухгалтери їх обліковують як витрати відповідного місяця по середньовиваженій ціні. Хоча наприкінці року можуть виникнути деякі розбіжності між сумами рахунків та облікованими сумами, це, в свою чергу, не призводить до серйозних проблем.

Принцип галузевої практики (Industry practice)

З урахуванням особливостей певної галузі чи виду діяльності в бухгалтерському обліку можуть здійснюватись певні винятки із загальних правил. Більшість підприємств можна віднести до оброблюючої промисловості, торгівлі, галузі послуг чи сільського господарства.

Однотипні підприємства мають деякі загальні риси, наприклад, однакову тривалість операційного циклу, потребу готівки чи кредиту,

тому структури активу і пасиву балансу часто подібні. Проте підприємства різних галузей чи видів діяльності мають різні операційні цикли, потребу в грошах, тому структура балансів підприємств є різною.

Підприємства оброблюючої промисловості характеризуються значними матеріально-виробничими запасами та капіталомісткістю, що вимагає значних кредитних ресурсів. Підприємствам цієї галузі потрібні позики для: придбання обладнання для виробництва; закупки сировини та матеріалів; фінансування дебіторської заборгованості; вдосконалення процесу виробництва. Тому в структурі балансу підприємств цієї галузі значні суми припадуть на матеріально-виробничі запаси та дебіторську заборгованість по активах балансу, а також на кредиторську заборгованість по пасивах балансу.

Оптові торговці починають свій цикл з використання готівки та комерційного кредиту для закупки запасу товарів. Коли запаси продані, виникає дебіторська заборгованість, яка після надходження грошей перетворюється на готівку. Тому в балансі підприємства значні суми припадуть на готівку та дебіторську заборгованість по активах. Оптовим торговцям не потрібне обладнання чи інші основні засоби. Кредитні заявки від них надходять головним чином на поповнення обігових коштів, на закупівлю запасів і матеріалів, а також на фінансування дебіторської заборгованості. Таким чином, сума короткотермінової кредиторської заборгованості по пасивах балансу теж буде значною. На відміну від оптових, у роздрібних торговців сума дебіторської заборгованості буде невеликою, тому що оплата за продані товари здійснюється майже одночасово. Обсяги матеріально-виробничих запасів та кредиторської заборгованості, як і в оптових торговців, будуть значними.

По активах балансу будівельних компаній значні обсяги припадуть на основні засоби, запаси та матеріали, а також на розрахунки з дебіторами. По пасивах компаній значні обсяги припадуть на довгострокову кредиторську заборгованість.

Певною мірою по фінансових документах можна встановити, до якої галузі відноситься дане підприємство.

Принцип консерватизму (Conservatism)

Цей принцип вимагає уникати недооцінки зобов'язань та витрат, а також оцінки активів і доходів. У зв'язку з цим потенційні збитки (знецінення активів, можливі зобов'язання) списуються на фінансові результати в момент отримання інформації про їхню можливість, а доходи

відображаються в обліку тільки за наявності впевненості в їхньому отриманні. Прикладом практичного застосування цього принципу є правило нижньої оцінки (собівартість або ринкова ціна) запасів та ринкових цінних паперів, створення резерву сумних боргів.

Як правило, керівництво будь-якої компанії намагається підготувати якомога кращий звіт про фінансовий стан підприємства, яким вони керують. Принципи бухгалтерського обліку є стримуючими факторами для невиправданих оптимістичних висновків керівництва компанії. Для визнання факту зростання нерозподіленого прибутку необхідно більше вагомих доказів, ніж при визнанні витрат. У цьому й полягає суть принципу консерватизму.

Приклад 1: В грудні 1997 року пан Джонсон вирішив купити автомобіль «Форд», для цього він уклав угоду з офіційним дистриб'ютором цього автомобіля компанією «Milk Road, Inc.» з доставкою автомобіля в січні 1998 року. Це дуже позитивна подія для «Milk Road, Inc.». Проте може так трапитись, що угода в силу якихось причин може бути зірвана і тому умови її можуть бути не виконані. Однак укладеної угоди буде недостатньо для відображення цієї події в бухгалтерських документах. Бухгалтер відобразить виручку в фінансових документах, коли автомобіль буде реально доставлений. Тому компанія «Milk Road, Inc.» виручку від реалізації автомобіля не покаже в 1997 році, а тільки в 1998 році.

Визнання витрат відбувається інакше.

Приклад 2: Якщо раптом в компанії «Milk Road, Inc.» виявлять зникнення автомобіля в грудні 1997 року. На момент виявлення важко буде визначити, чи зник автомобіль назавжди, чи ще лишається надія на його повернення. У будь-якому випадку компанія повинна відобразити зникнення автомобіля як витрати за 1997 рік, хоча, можливо, автомобіль буде знайдено і повернено в 1998 році.

Приклад 3: У бухгалтерських документах певна сума відображена як запаси та матеріали. Якщо в 1988 році ціна на деякі види матеріалів впаде нижче за ціну придбання, то в бухгалтерських документах буде відображено збитки за 1988 рік, навіть якщо ціна на ті самі матеріали знов зросте та їх можна буде реалізувати навіть з прибутком. Навпаки, якщо ціна на запаси та матеріали зросте, то можливий прибуток від реалізації визнано в цьому ж році не буде, тому що нема гарантії, що ці матеріали буде реалізовано за вищою ціною.

Принцип консерватизму передбачає два аспекти:

1. Виручка визнається, коли вона може бути потенційно визнаною.
2. Витрати визнаються, коли вони потенційно можливі.

Існують деякі проблеми з визначенням «потенційно визнаний» та «потенційно можливий» в залежності від конкретної ситуації. Якщо мова йде про торгівлю, то поняття «потенційно визнаний» означає, що виручка визнається за період, коли були доставлені товари, а поняття «потенційно можливі» означає, що витрати визнаються за період, коли вони можуть виникнути.

6 Важливість інформаційного забезпечення

Види інформації

Для забезпечення діяльності будь-якої організації, установи чи підприємства необхідні певні ресурси — матеріали, робоча сила, обладнання, приміщення тощо. В умовах ринкової економіки, на відміну від радянської, за всі ці фактори необхідно платити. Для ефективної діяльності установ чи підприємств потрібна інформація про кількість ресурсів, способи їхнього фінансування та результати їхнього використання. Інформацію також потребують і зовнішні користувачі, тобто люди, які не пов'язані з діяльністю установи чи підприємства. Вони також мають бажання мати уяву про діяльність підприємства. Бухгалтерський облік — це система, яка може забезпечити цю інформацію.

У своїй діяльності підприємства можуть використовувати різну за характером інформацію як фінансового, так і нефінансового характеру. У цілому, всю інформацію можна представити в наступному вигляді:

Кваліфіковану інформацію можна виразити в цифрах. До некваліфікованої інформації належить будь-яка інформація, що надходить від проведення переговорів, візуальна, з телевізійних програм, радіо, газет тощо. Бухгалтерський облік в основному пов'язаний з кваліфікованою інформацією.

Характеристика видів бухгалтерської інформації

Оперативна інформація

Оперативна інформація — інформація, яка пов'язана з щоденною діяльністю підприємства. Оперативна інформація надходить постійно з різних джерел.

Наприклад: підприємство повинно сплатити своїм працівникам суму, яку їм заборгувало; уряд вимагає ведення обліку заробітної плати для кожного працівника, щоб було видно, скільки він заробив і скільки йому виплачено.

Продавець товару повинен знати існуючий попит на товар, його собівартість та ринкову ціну продажу.

Бухгалтер повинен знати суму, яку компанія заборгувала іншим, коли це необхідно сплатити та скільки грошей є на рахунок в банку.

Оперативна інформація використовується як у фінансовому, так і в управлінському обліку.

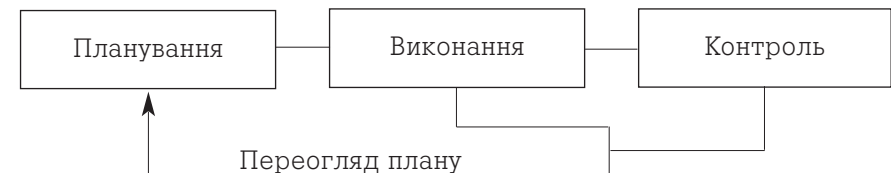
Фінансова інформація

Фінансова інформація необхідна як менеджерам компанії, так і зовнішнім користувачам, таким, як організації, акціонери, банки, інші кредитори, урядовим установам та спільноті. Акціонерам необхідна інформація про те, як успішно працює компанія. Якщо вони вирішать продати свої акції, їм потрібна інформація про те, якою може бути вартість цих акцій. Таку саму інформацію потребують майбутні покупці акцій. Якщо компанії потрібен кредит, то банк, чи будь-який інший кредитор, бажає інформацію про платоспроможність компанії та її ліквідність. Ця інформація розкривається в фінансових документах, що ведуться компанією. Зовнішні користувачі можуть вимагати, щоб компанія підготувала інформацію згідно з їхніми вимогами. Однак у багатьох випадках вони користуються інформацією, яку готує сама компанія.

Управлінська інформація

Управлінська інформація використовується для здійснення наступних функцій управління: а) планування; б) виконання; в) контроль.

Взаємозв'язок управлінських функцій:

Користувачі облікової інформації

Види користувачів облікової інформації	Необхідна інформація та мета її використання
1	2
1. Внутрішні користувачі 1.1. Власники підприємств та вищий управлінський персонал	Загальний фінансовий стан підприємства; прийняття управлінських рішень тактичного і стратегічного розвитку.
1.2. Менеджери різних напрямів діяльності (фінансові, виробничі, збуту, з маркетингу)	Інформація щодо функціонування підпорядкованої системи діяльності; прийняття рішень по вдосконаленню та регулюванню діяльності.
1.3. Керівники підрозділів (центрів відповідальності) підприємства	Інформація про функціонування підрозділів, їхні витрати, доходи; прийняття оперативних рішень з контролю та управління підрозділами.
1.4. Робітники і службовці підприємства	Інформація про загальний стан функціонування підприємства; збереження робочих місць, можливість підвищення оплати праці.
2. Зовнішні користувачі 2.1. Інвестори	Фінансовий стан підприємства, рентабельність, одержаний прибуток; можливість отримання прибутку, прийняття рішень в операціях з акціями, про доцільність вкладання капіталу.
2.2. Банківські та інші кредитні установи	Фінансовий та майновий стан підприємства, платоспроможність; можливість надання кредитів, ймовірність повернення кредиту та отримання відсотків.

1	2
2.3. Постачальники та інші кредитори	Платоспроможність підприємства, своєчасність оплати рахунків, заборгованість.
2.4. Замовники, покупці, клієнти	Інформація про фінансовий стан підприємства; можливість отримання необхідних товарів і послуг.
2.5. Органи державного регулювання і контролю; податкові	Своєчасність і повнота сплати податків.
2.6. Органи Фонду державного майна	Фінансовий та майновий стан підприємства; прийняття рішень про корпоратизацію, акціонування, приватизацію підприємства.
2.7. Органи державної статистики	Узагальнення та аналіз звітності підприємств, підготовка необхідної інформації для вищих органів державного управління.
2.8. Профспілки	Фінансовий стан підприємства, галузей; підготовка до ведення переговорів з питань праці та її оплати.
2.9. Широка громадськість	Загальний вплив діяльності підприємства на благополуччя суспільства, на навколишнє середовище.
3. Інші користувачі	Згідно з потребами.

7 Фінансовий облік

Методологічно та організаційно бухгалтерський облік поділяється на фінансовий і управлінський. Це дві галузі єдиної системи обліку, кож — на з яких має своє призначення і відіграє свою роль в управлінні підприємством, у забезпеченні необхідною інформацією різнопланових користувачів.

Фінансовий облік — це сукупність правил та процедур, які забезпечують підготовку, оприлюднення інформації про результати діяльності підприємства. Організація фінансового обліку повинна забезпечити: суцільне, повне і безперервне відображення усіх господарських операцій, які відбулися за звітний період; складання встановленої фінансової (бухгалтерської) звітності; постачання необхідною та вірогідною інформацією користувачів.

Об'єктами фінансового обліку, що відображаються як на синтетичних, так і на аналітичних рахунках, є:

- ✓ активи підприємства: основні засоби, нематеріальні активи, капітальні вкладення, довгострокові та короткострокові фінансові вкладення, виробничі та товарні запаси, розрахунки з дебіторами, грошові кошти, інші активи;
- ✓ джерела власних засобів: статутний фонд (капітал), резервний (страховий) фонд, фонди і резерви спеціального та цільового призначення, нерозподілений прибуток, інші джерела власних засобів;
- ✓ зобов'язання (пасиви) підприємства: довгострокові та короткострокові кредити банків і позикові кошти, розрахунки з кредиторами, інші короткострокові зобов'язання; витрати підприємств за їхніми елементами і доходи за їхніми видами;
- ✓ фінансові результати діяльності підприємств і їхній розподіл;
- ✓ господарські операції, пов'язані з процесами придбання ресурсів, виробництва та реалізації.

Принципово важливим питанням фінансового обліку є методологія та організація обліку витрат і доходів. Саме в цьому питанні проявляються відмінності побудови фінансового обліку.

В Україні діє інтегрований принцип відображення в обліку витрат, за яким елементи витрати в єдиному обліковому циклі групуються за цільовим призначенням (за замовленням, видами продукції тощо). Міжнародні стандарти рекомендують вести облік витрат за принципом «витрати — випуск», який уже застосовується в більшості країн з розвинутою ринковою економікою.

За принципом «витрати — випуск» витрати у фінансовому обліку відображаються за елементами загалом по підприємству. Як відомо,

елемент — це первинний, економічно однорідний вид витрат, який не може бути розкладений на складові частини на даному підприємстві. Елемент витрат має зовнішнє походження, показує, що затрачено і скільки, не відображаючи цільового спрямування витрат.

Доходи обліковуються за їхніми видами загалом по підприємству. Розробляється детальна номенклатура доходів за їхніми видами і створюється відповідна система рахунків. На цих рахунках накопичуються доходи підприємства впродовж звітного періоду (доходи від реалізації, фінансові доходи, позареалізаційні доходи та ін).

Наприкінці звітного періоду (кварталу, року) доходи за звітний період порівнюються з витратами і визначається фінансовий результат.

Фінансові результати звітного періоду

рахунки затрат	рахунки доходів
– Матеріальні затрати	– Доходи від реалізації
– Затрати на оплату праці	– Фінансові доходи
– Затрати на амортизацію	– Позареалізаційні доходи
– Витрати по податках	

За даними фінансового обліку складається фінансова (бухгалтерська) звітність підприємства, ця інформація не є комерційною таємницею і призначена як для внутрішніх, так і зовнішніх користувачів.

Принцип «витрати — випуск» дає змогу комплексно автоматизувати всі розділи фінансового обліку, в тому числі облік витрат і доходів та складання звітності, використовуючи стандартне програмне забезпечення. Адже номенклатура елементів витрат і видів доходів є типовою, вона не залежить від особливостей організації та технології виробництва на підприємствах чи виду діяльності.

Фінансовий облік здійснюється відповідно до принципів СААР. Фінансовий облік ведеться з метою підготовки фінансової звітності, яка включає в себе Баланс, Звіт про доходи, а також Звіт про зміни в фінансовому положенні (Звіт про рух грошових коштів). До цих документів додаються також додатки, звернення президента компанії, огляд поглядів менеджерів щодо діяльності компанії тощо.

8 Управлінський облік

Управлінський облік — це сукупність методів та процедур, які забезпечують підготовку і надання інформації для планування, контролю і прийняття рішень на різних рівнях управління підприємством, установою, організацією.

Управлінський облік — це внутрішній облік, який ведеться для задоволення потреб у інформації керівництва всього підприємства та його структурних підрозділів. Якщо фінансовий облік регулюється міжнародними і національними стандартами та нормативними актами, то головним критерієм організації управлінського обліку є корисність одержаної інформації для оцінки, контролю і прийняття управлінських рішень.

Головними об'єктами управлінського обліку є витрати і доходи підприємства, фінансові результати, попередньо відображені в фінансовому обліку. В управлінському обліку витрати перегруповуються за їхнім цільовим призначенням, тобто за видами продукції, замовленнями, процесами, стадіями виробництва, центрами відповідальності, сферами діяльності, регіонами реалізації продукції тощо.

Аналогічно здійснюється групування доходів підприємств і фінансових результатів: за видами продукції, сферами діяльності, центрами відповідальності (центрами прибутку), регіонами реалізації продукції.

У межах управлінського обліку виробничих підприємств здійснюється облік витрат та калькулювання собівартості продукції. При цьому підприємства самостійно обирають метод обліку витрат та калькулювання собівартості продукції. Крім обліку і калькулювання за повними витратами, для цілей управління, підприємства застосовують облік і калькулювання за змінними та постійними витратами.

Важливу роль відіграє управлінський облік при вирішенні завдань прогнозного характеру: про рентабельність нових видів продукції; визначення очікуваного доходу від запланованих господарських заходів; оцінки ефективності нових інвестицій; прийняття рішень в умовах використання обмежених ресурсів, а також рішень типу «купувати чи виробляти» тощо. Управлінський облік — це синтез методів і принципів обліку витрат, калькулювання собівартості, а також прогнозування, планування (бюджетування), аналізу і контролю.

Інформація управлінського обліку є комерційною таємницею. Ознайомлення з даними реєстрів і внутрішньої звітності управлінського обліку можливе лише з дозволу власника або керівника підприємства.

Порівняльна характеристика фінансового та управлінського обліку

№	Ознака	Фінансовий облік	Управлінський облік
1	Головні користувачі інформацією	Менеджери підприємств і зовнішні користувачі	Менеджери різних рівнів підприємства
2	Обмеження	Загальноприйняті принципи (стандарты) і нормативні акти	Жодних обмежень
3	Використання вимірників	Єдиний грошовий вимірник	Різні вимірники (в тому числі якісні показники)
4	Об'єкт аналізу	Господарська одиниця в цілому	Структурні підрозділи підприємства (центри відповідальності)
5	Періодичність складання звітів	Регулярно, як правило, річний або квартальний інтервал	Змінний інтервал, оперативна інформація
6	Націленість	Оцінка минулого	На майбутнє (прогнозування)
7	Відкритість даних	Більшість даних доступна усім	Комерційна таємниця

Фінансовий облік є обов'язковим для ведення всіма господарюючими суб'єктами. Світова практика свідчить, що запровадження управлінського обліку не є обов'язковим. Так, малі підприємства обмежуються переважно веденням тільки фінансового обліку.

9 Проблеми трансформації Українського бухгалтерського обліку (УБО) за МСБО

УБО — нащадок радянського бухобліку

Український бухгалтерський облік протягом багатьох років формувався під впливом радянської системи господарювання і обслуговував адміністративно-командну систему.

Основні риси адміністративно-командної системи господарювання:

- суспільна (державна) власність на засоби виробництва;
- централізований та директивний спосіб розподілу ресурсів (матеріальних, людських, фінансових);
- відсутність самостійності в підприємств щодо управління підприємством;
- відсутність економічних стимулів щодо ефективного використання наданих ресурсів;
- відсутність горизонтальних зв'язків між суб'єктами господарювання;
- гроші практично не виконували своєї функції, вони служили засобом обліку державного майна, хоча формально виконували функції засобу платежу, збереження відносної вартості та засобу заощадження;
- основним завданням діяльності підприємства було виконання плану, який розроблявся відповідним міністерством чи відомством;
- відсутність приватного власника;
- монополізація державою валютних та кредитних ресурсів;
- екстенсивні методи господарювання.

Українська бухгалтерська система повністю відповідала вимогам та завданням існуючої економічної системи та успішно обслуговувала її. Основним завданням радянської системи бухгалтерського обліку було здійснення обліку руху матеріалів, коштів та засобів виробництва. В умовах відсутності власника підприємств (формально вони належали державі) підприємства були позбавлені можливості отримувати прибутки з метою власного збагачення. Користувачами бухгалтерської інформації переважно були контролюючі органи. На той час банки формально виконували свої функції, вони були установами, через які держава розподіляла кошти. Банки також не були зацікавлені в отриманні прибутку, тому що також були державними. Таким чином, фінансова звітність їх також мало цікавила. З тих самих міркувань не цікавилися інформацією й звичайні люди. Стара бухгалтерська система обліку не була призначена для широкого користування з метою здійснення аналізу. Фінансовий аналіз підприємства обмежувався співставленням з директивними циф-

рами. Діяльність підприємства оцінювалась за результатами виконання директивних цифр та вказівок.

Преваги МСБО

Міжнародний бухгалтерський облік, на відміну від українського, протягом багатьох років обслуговував іншу господарську систему, а саме ринкову. Відомо, що в ринковій економіці діяльність підприємств спрямована на отримання прибутку та збагачення власників підприємств, тому і ведення бухгалтерського обліку здійснюється, насамперед, в інтересах власників підприємств.

Основні переваги Міжнародного бухгалтерського обліку (МБО):

- ✓ МБО чітко визначає майновий стан власників підприємства. За балансом підприємства можна визначити організаційно-правову форму підприємства;
- ✓ МБО здійснюється не тільки заради забезпечення фіксації господарських операцій, обліку майна підприємства, він дозволяє контролювати виконання підприємством зобов'язань, наявність і рух майна, ефективного використання матеріальних і фінансових ресурсів;
- ✓ МБО дозволяє здійснювати ефективний фінансовий аналіз підприємства щодо його ліквідності та платоспроможності;
- ✓ МБО дає можливість реального прогнозу щодо майбутньої діяльності підприємства;
- ✓ методологічно та організаційно бухгалтерський облік на Заході поділяється на фінансовий і управлінський;
- ✓ бухгалтерія в західній фірмі бере на себе функції не тільки обліку, а й обов'язки планового та аналітичного відділів, що досягається завдяки високій кваліфікації бухгалтерських кадрів та відповідній методичній базі фінансового та бухгалтерського обліку;
- ✓ у розвинутих країнах не існує чіткої регламентації процедурного боку бухгалтерського обліку. Загальні принципи бухобліку визначаються в так званих загальноновизначених бухгалтерських принципах (GAAP);
- ✓ у розвинутих країнах не існує єдиних форм бухгалтерської звітності навіть в середині країни;
- ✓ не існує єдиного національного плану рахунків, потоків інструкцій;
- ✓ не існує єдиного методологічного центру, вказівки якого приймалися б до виконання;
- ✓ фінансова звітність, яка підготовлена за МСБО, є доступною не тільки для фахівців, а й для широкого кола користувачів.

10 Порівняльний аналіз МСБО та бухгалтерії в Україні

Об'єкт порівняння	МСБО (СААР)	Україна
1. Мета бізнесу	Отримання прибутку	Виконання плану
2. Основна мета бухгалтерії	Визначити прибутковість інвестованого капіталу та оцінити чисту вартість підприємства	Контроль за процесом виконання плану та використанням майна
3. Методи бухгалтерії	Немає єдиного органу, що встановлює правила бухгалтерії; більш вільний вибір методу обліку	Мінфін встановлює Положення про організацію обліку, форми звітності та порядок ведення бухгалтерії
4. Процедура ведення бухгалтерії	Бухгалтери мають широкий вибір щодо процедури обліку; звітність орієнтована на допомогу аналітиці	В основному використовується журнально-ордерна форма обліку; звітність орієнтована на органи статистики та контролю
5. Фінансовий облік	Баланс має наступні цілі: класифікація активів відповідно до їхньої ліквідності та можливості виконувати зобов'язання; визначити чисту вартість бізнесу	Баланс має наступні цілі: показати засоби, за допомогою яких були придбані активи; показати, як використуються активи; забезпечити зберігання та нерозкрадання майна
6. Користувачі фінансової звітності	Інвестори, кредитори, менеджери та ін.	Органи контролю та податкові
7. Облік дебіторської заборгованості	Обліковуються за чистою вартістю, за винятком резервів по сумних боргах	Сумнівні борги можуть бути списані на рахунок 88 Балансу
8. Облік запасів	Кілька способів: LIFO, FIFO та метод середньої собівартості; створюються резерви по прострочених запасах	Як правило, обліковуються за середньою собівартістю; резерви по старих запасах не створюються

Об'єкт порівняння	МСБО (СААР)	Україна
9. Облік основних засобів	Обліковуються за історичною ціною придбання; використовуються кілька способів амортизації (прямий та ін.); період користування визначається менеджерами	Обліковуються по історичній ціні придбання і можуть переоцінюватися; використовуються прямий спосіб амортизації та накопичення; період використання визначається податковими органами
10. Облік витрат	Обліковуються за принципом відповідності	Хоча і дозволено, проте нарахування витрат не здійснюється
11. Облік виручки	Обліковуються коли товари відвантажені, а послуги надані	Обліковуються за касовим методом, після надходження коштів
12. Облік собівартості	Включать витрати, які безпосередньо пов'язані з виробництвом	Перелік витрат визначає Податкова Адміністрація; можуть включати будь-які витрати
13. Фінансова звітність	Крім облікового, має також монетарний характер. Крім основних документів, має багато додатків	Має суто обліковий характер; до дати, як правило, відсутні
14. Екстраординарні події	Показуються в окремому звіті	Не показуються окремо
15. Прибутки чи збитки від змін облікової ставки	Обліковуються як збитки в Звіті про доходи та збитки	Обліковуються на рахунках 81 чи 88, в залежності від встановлених правил
16. Гудвіл	Капіталізується та амортизується (<5 років)	Капіталізується, не амортизується

Об'єкт порівняння	МСБО (GAAP)	Україна
17. Витрати на пенсійне забезпечення	Не існує єдиної програми. Витрати здійснюються за рахунок відрахувань роботодавця або за рахунок відрахувань працівників	Відрахування на пенсійне забезпечення здійснюються відповідно до Державної програми, яка є обов'язковою для всіх підприємств
18. Державні субсидії	Два методи обліку. 1) субсидія кредитується на проценти акціонерів; 2) субсидії відносяться на прибуток протягом певного періоду	Не існує стандартного методу обліку. Методи обліку можуть змінюватись. Існує розповсюджена практика надання субсидій
19. Податки на дохід	Два методи: метод відстроочки та метод зобов'язань	Не існує чіткої методики. Порядком обліку регулюється Мініном та Податковою Адміністрацією
20. Інформація про причетні сторони	Якщо операції між причетними сторонами були, то вказується їхній обсяг, обов'язки сторін та політика встановлення цін	Чіткої методики розкриття інформації про причетні сторони не існує. Ця інформація, як правило, вимагається Податковою Адміністрацією
21. Події після дати Балансового звіту	Подається наступна інформація: суть господарських операцій та оцінка фінансового впливу	Не існує будь-якої методики
22. Неосновна діяльність	Результати діяльності показуються окремо в звіті про прибуток	Не існує чіткого визначення
23. Майнові фінансові інструменти	Обліковуються по видах в залежності від зобов'язань емітента. Привілейовані акції обліковуються як зобов'язання	Всі акції обліковуються як акціонерний капітал

11 Необхідність переходу до МСБО

З отриманням державного суверенітету в Україні розпочалися широкомасштабні економічні реформи, основна мета яких полягає в переході від адміністративно-командної системи господарювання до ринкової. Відмінність у системах господарювання вимагає перегляду системи обліку та звітності суб'єктів господарської діяльності. Нові методи господарювання висувають нові вимоги до якості та способів подачі інформації, особливо фінансової, яка є основою щодо прийняття управлінських рішень.

Основні передумови необхідності переходу на МСБУ:

- ✦ широкомасштабні економічні реформи, що призвели до формування нової економічної системи, основу якої складають ринкові відносини;
- ✦ масова приватизація майна сприяла створенню значного приватного сектора економіки;
- ✦ розширення як вертикальних, так і горизонтальних господарських зв'язків призвело до активізації самостійності суб'єктів господарювання, яким для прийняття рішень необхідна якісна інформація, що повно та вірогідно відображає усі економічні процеси;
- ✦ активізація ролі грошей призвела до збільшення потреби на кредитні кошти, для отримання яких банки вимагають від суб'єктів господарювання надання фінансових документів, які б дали змогу провести фінансовий аналіз підприємства;
- ✦ стара бухгалтерська звітність вже не відповідає вимогам сьогодення, тому що не відображає реального стану підприємства;
- ✦ простежується стійка тенденція щодо збільшення кількості підприємств, що займаються міжнародним бізнесом;
- ✦ вихід українських підприємств на міжнародні фінансові ринки вимагає надання фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів, а також перехід до західної практики ведення бухгалтерського обліку;
- ✦ потреба в значних іноземних капіталах;
- ✦ поступова інтеграція в європейський економічний простір.

12 Вдосконалення бухобліку в Україні

Тривалий час, починаючи з 1990 року, в Україні в різних аспектах розглядається проблема кардинального вдосконалення бухгалтерського обліку. Президент України Л.Кравчук ще в травні 1992 року видав Указ «Про перехід України до загальноприйнятої в міжнародній практиці системи обліку і статистики».

На підставі цього Указу Кабінет Міністрів України постановою №326 від 4 травня 1993 року затвердив Концепцію побудови галузі національної статистики України та Державну програму переходу до міжнародної системи обліку і статистики. Ця програма передбачала створення протягом трьох років методологічно-правової бази бухобліку та аудиту в Україні. Однак вона не була виконана.

У квітні 1993 року Верховна Рада України прийняла рішення про необхідність розробки та запровадження Закону «Про бухгалтерський облік». З цього питання було дано відповідне доручення КМУ, який визнав за недоцільне на той час приймати Закон про бухгалтерський облік. Така позиція КМУ ґрунтувалась на тому, що, мовляв, має місце «становлення бухгалтерської та статистичної звітності відповідно до міжнародних систем обліку і статистики», а прийняте КМУ Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні врегулює ці питання.

Новий склад Верховної Ради намагався повторно вирішити цю проблему. У 1995 році проект Закону України про бухгалтерський облік розглядався в першому читанні, але після короткого обговорення його було відправлено на доопрацювання, яке триває й досі. Існує думка, що цей проект був недосконалий.

Після багаторічних спроб покращити законодавче поле щодо ведення бухгалтерського обліку в Україні 16 липня 1999 року Президент України Леонід Кучма підписав Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Цей Закон значною мірою впорядковує процес ведення бухгалтерського обліку в Україні. Слід відзначити, що цей Закон було розроблено відповідно до міжнародної практики і, перш за все, міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Він увібрав у себе досвід та традиції західної практики ведення бухобліку. Закон складається з 5 розділів та 15 статей. Про прогресивність цього Закону свідчать ті принципи, на яких ґрунтується бухгалтерський облік та фінансова звітність. У Законі визначені основні принципи національного бухгалтерського обліку, а саме: обачність, повне висвітлення, автономність, послідовність, безперервність, нарахування та відповідність доходів та витрат, превалювання сутності над формою, історична собівартість, єдиний грошовий вимірник та періодичність. Прийняття

цього Закону стало свого роду «революцією» в українській практиці ведення бухгалтерського обліку.

Закон встановлює новий порядок організації бухобліку на підприємстві. Так, в розділі 3 «Організація та ведення бухгалтерського обліку» визначено, що «питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві належать до компетенції його власника (власників) або уповноваженого органу (посадової особи) відповідно до законодавства та установчих документів. Очевидно, що Закон значно розширює можливість власника підприємства щодо організації бухгалтерського обліку на підприємстві, проте Закон покладає на нього відповідальність за «організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, збереження оброблених документів, реєстрів і звітності протягом встановленого терміну, але не менше трьох років».

Для забезпечення ведення бухгалтерського обліку підприємство самостійно обирає форми його організації (розділ 8 п. 4 Закону):

- ✓ введення до штату посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером;
- ✓ користування послугами спеціаліста з бухгалтерського обліку, зареєстрованого як підприємець, який здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи;
- ✓ ведення на договірних засадах бухгалтерського обліку централізованою бухгалтерією або аудиторською фірмою;
- ✓ самостійне ведення бухгалтерського обліку та складання звітності безпосередньо власником або керівником підприємства. Ця форма організації бухгалтерського обліку не може застосовуватись на підприємствах, звітність яких повинна оприлюднюватись.

Відповідальність за організацію та контроль за веденням бухгалтерського обліку покладено на головного бухгалтера підприємства. Відповідальність за бухгалтерський облік господарських операцій, пов'язаних з ліквідацією підприємства, включаючи оцінку майна і зобов'язань підприємства та складання ліквідаційного балансу і фінансової звітності, покладається на ліквідаційну комісію.

Про прогресивність Закону також свідчать положення, що надають підприємству право самостійно визначати облікову політику (розділ 8 п. 5). Підприємство також: обирає форму бухгалтерського обліку, розробляє систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю господарських операцій, визначає права працівників на підписання бухгалтерських документів, затверджує пра-

вила документообороту і технологію обробки облікової інформації, додатову систему рахунків та реєстрів аналітичного обліку тощо.

Важливим є положення Закону про порядок вилучення первинних документів та реєстри бухгалтерського обліку. Відповідно до Закону, це можна буде здійснити тільки після рішення відповідних органів, прийнятих у межах їхніх повноважень, передбачених законом. Посадова особа підприємства має право в присутності представників органів, які здійснили вилучення, зняти копії документів, що вилучаються. Обов'язковим є складання реєстру документів, що вилучаються, в порядку, встановленому законодавством.

Закон вимагає від підприємств складати фінансову звітність на основі бухгалтерського обліку. Фінансова звітність підприємств (крім бюджетних установ, представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності та суб'єктів малого підприємництва, визнаних такими відповідно до чинного законодавства) включає: баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал та примітки до звітів. Відкриті акціонерні товариства, підприємства — емітенти облігацій, банки, дочірні товариства, валютні та фондові біржі, інвестиційні компанії, кредитні спілки, недержавні пенсійні фонди, страхові компанії та інші фінансові установи зобов'язані не пізніше 1 червня наступного за звітним року оприлюднити річну фінансову звітність та консолідовану звітність шляхом публікації в періодичних виданнях або розповсюдження її у вигляді окремих друкованих видань. Це положення Закону створює умови для більшої прозорості діяльності підприємств, надає змогу зовнішнім користувачам отримувати інформацію про фінансовий стан підприємства та результати його діяльності, а також приймати відповідні рішення.

31 березня 1999 року наказом міністра фінансів України було введено в дію 5 положень (стандартів) бухгалтерського обліку:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №2 «Баланс».
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №3 «Звіт про фінансові результати».
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №4 «Звіт про рух грошових коштів».
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №5 «Звіт про власний капітал».

Наказом міністра фінансів України №137 від 28 травня 1999 року був введений в дію стандарт №6:

6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах».

Наказом міністра фінансів України №163 від 7 липня 1999 року був введений у дію стандарт №19:

7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №19 «Об'єднання підприємств».

Наказом міністра фінансів України №176 від 30 липня 1999 року був введений у дію стандарт №20:

8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №20 «Консолідована фінансова звітність»

Проблеми переходу в Україні на МСБУ

Відсутність освітніх програм щодо МСБУ

Питання про необхідність впровадження і міжнародної практики ведення бухгалтерського обліку в Україні відповідно до міжнародних стандартів вже порушувалося на найвищому рівні протягом останніх років неодноразово. Після тривалих обговорень цього питання врешті-решт було прийнято відповідний Закон, який вступив у дію з 1 січня 1999 року. Відсутність нормативної бази МСБО стримувала діяльність наукових та фахових установ щодо розробки навчальних матеріалів та учбових курсів з МСБО. Певною мірою це також було зумовлено небажанням самих підприємств опанувати нові стандарти бухгалтерського обліку. Більшість підприємств, навіть усвідомлюючи потребу в переході на МСБО, не хотіли вести подвійну систему бухгалтерського обліку. Питаннями МСБО в країні займалися окремі науковці-ентузіаста та професійні установи, як, наприклад, Федерація професійних бухгалтерів та аудиторів України (ФПБАУ) та Українська консалтингова мережа (УКМ). ФПБАУ спромоглась об'єднати зусилля фахівців з бухгалтерського обліку та спрямувати їх на творчу діяльність. У свою чергу, УКМ, до системи якої входять 11 бізнес-центрів, що розташовані в різних областях України, протягом останніх років здійснює активну пропаганду практики МСБО. Завдяки аматорським зусиллям консультантів бізнес-центрів було розроблено ряд навчальних курсів з МСБО. Напрацьовані роками зв'язки з підприємцями дали можливість поставити навчальний процес з МСБО на постійну основу. Досвід проведення тренінгів дозволяє бізнес-центрам в стислі строки надавати клієнтам конче необхідні знання. Враховуючи той факт, що більшість підприємств мають перейти з 1 січня 2000 року на нові

національні стандарти бухгалтерського обліку, потреба в отриманні необхідних знань та навичок зростатиме в геометричній прогресії.

Відсутність достатньої кількості фахівців з МСБУ

Затягування з прийняттям необхідних законодавчих актів щодо впровадження міжнародної практики ведення бухгалтерського обліку стримували процес навчання щодо МСБО. Підприємства не хотіли витрачати час та кошти на перенавчання, перебуваючи в стані невіри в можливості такої потреби. Потребу в фахівцях з МСБО відчували, як правило, іноземні підприємства, підприємства з іноземними інвестиціями, іноземні інвестори та невелика кількість прогресивних керівників українських підприємств. Вітчизняна бухгалтерська система та фінансова звітність були просто не зрозумілими для іноземних партнерів, однак для того, щоб мати хоч приблизну уяву про фінансовий та майновий стан підприємства, вони вимушені були трансформувати українську фінансову звітність у більш зрозумілу для них форму. Самі вони були не здатні це зробити, тому вимушені були звертатись до фахівців, що були обізнані з методологією трансформації української фінансової звітності в «міжнародну». За роки економічної реформи обсяг іноземних інвестицій в Україні є одним з нижчих серед країн Східної та Центральної Європи. Відповідно, кількість підприємств, де є іноземна частка, також незначна. Тому не дивно, що фахівців з МСБО було мало. Враховуючи останні зміни в законодавстві, очевидно стає потреба в фахівцях з МСБО, хоча з 1 січня це вже будуть національні стандарти бухгалтерського обліку. На сьогоднішній день реальну програму перенавчання бухгалтерів українських підприємств можуть пройти в одному з бізнес-центрів Української консалтингової мережі. Консультанти бізнес-центрів вже розпочали проведення курсів з МСБО. Відгуки осіб, що пройшли навчання в бізнес-центрі, позитивні. Більшість з них не вірили, що за 2–3 дні можна отримати необхідні знання і самостійно налагодити ведення бухгалтерського обліку на своїх підприємствах. Діяльність бізнес-центрів довела, що це також можливо.

Сьогодні бізнес-центри можуть надавати широкий спектр консалтингових послуг стосовно Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку:

- ✓ трансформувати українську фінансову звітність відповідно до міжнародних стандартів;
- ✓ консультувати з питань ведення бухгалтерського обліку за міжнародними стандартами;
- ✓ консультувати з питань фінансового та управлінського обліку;

- ✓ здійснювати фінансовий аналіз підприємств за міжнародною практикою;
- ✓ розробляти бюджет підприємства;
- ✓ здійснювати оцінку бізнесу;
- ✓ розробляти та впроваджувати сучасні системи фінансового планування і моделювання;
- ✓ розробляти прогнозний баланс підприємства;
- ✓ розробляти прогнозний звіт про фінансові результати;
- ✓ розробляти звіт про рух грошових коштів;
- ✓ розробляти звіт про власний капітал;
- ✓ складати консолідовану фінансову звітність;
- ✓ проводити навчання та семінари з вищезазначених питань.

Відсутність матеріальної бази та коштів щодо переходу на МСБУ

Незважаючи на прогресивність нового Закону про бухгалтерський облік та фінансову звітність, в Україні можна передбачити, що навряд чи державні органи змогли б забезпечити швидкий та ефективний перехід на нові стандарти бухгалтерського обліку. І основною причиною цього є відсутність необхідних коштів та матеріальної бази. Швидше за все весь тягар щодо переходу на нові стандарти бухгалтерського обліку ляже на самі підприємства та навчальні заклади (більшість з яких — державні). Виходячи з того, що учбовий рік у більшості навчальних закладів вже триває, а учбові програми вже затверджені, можна спрогнозувати, що реальна робота з проведення навчальних програм з нових стандартів бухгалтерського обліку розпочнеться тільки з наступного учбового року. Реальну допомогу підприємцям сьогодні можуть надати лише ті організації, що вже створили необхідну матеріальну базу та мають відповідні програми. Сьогодні можна виділити дві організації, які здатні це зробити: Українська консалтингова мережа та ФПБАУ. Консультанти бізнес-центрів УКМ активно співпрацюють з західними фахівцями. Співробітництво з МФК, ЄБРР надає можливість консультантам постійно підвищувати свій фаховий рівень, а також надавати кваліфіковані послуги клієнтам.

13 Українська Консалтингова Мережа

Українська Консалтингова Мережа, створена за допомогою Міжнародної Фінансової Корпорації (члена групи Світового банку), є найбільшою незалежною мережею малих консалтингових компаній в Україні. До складу УКМ входять 11 консалтингових компаній, відкритих протягом останніх п'яти років, кожна з яких відрізняють власні географічні та професійні особливості.

Завданням УКМ є сприяння зростанню та розвитку українських компаній шляхом забезпечення високоякісним та недорогим навчанням в різних сферах управління бізнесом, спеціалізованих консультативних послуг та виконання консалтингових проектів для підприємств, через слугування основним джерелом ділової інформації, а також допомогу клієнтам залучити фінансування. Мережа Бізнес-центрів готова допомогти вам покращити ваш бізнес, незалежно від розміру, профілю чи місцезнаходження підприємства.

Консалтингові послуги

Бізнес-планування, інвестиційне проектування, маркетинг:

- ✓ розробка бізнес-планів;
- ✓ розробка інвестиційних проектів;
- ✓ маркетингові дослідження;
- ✓ маркетинговий аудит бізнес-планів, стратегічних і тактичних маркетингових планів підприємств;
- ✓ розробка економічного обґрунтування інноваційних проектів (технічних, виробничих, впроваджувальних та ін.);
- ✓ моніторинг цін.

Фінансовий аналіз, бухгалтерський облік:

- ✓ аналіз фінансової діяльності підприємства та прогнозування його фінансового стану на основі комп'ютерного моделювання;
- ✓ ведення бухгалтерського та звітності в стандарті GAAP (для СП та представництв іноземних фірм);
- ✓ облік витрат;
- ✓ розробка бюджету підприємства.

Реклама та зв'язки з громадськістю (PR):

- ✓ планування і розробка рекламних кампаній, авторських рекламних продуктів, маркетингових стратегій;
- ✓ консультації по складанню PR та формуванню сприятливого іміджу підприємства;

- ✓ аналіз ефективності реклами;
- ✓ моніторинг засобів масової інформації;
- ✓ медіапланування.

Менеджмент:

- ✓ розробка статутних документів та консультативна допомога при реєстрації підприємств;
- ✓ розробка та оптимізація організаційних структур підприємств;
- ✓ розробка системи внутрішніх організаційно-розпорядчих документів та посадових інструкцій;
- ✓ тестування та аналіз психологічної сумісності персоналу підприємства.

Інші послуги:

- ✓ підбір та підготовка кадрів для підприємств;
- ✓ складання аналітичних оглядів з питань бізнесу;
- ✓ організаційна підтримка потенційних інвесторів, допомога кваліфікованого перекладача при веденні ділових переговорів.

Навчальні курси та семінари

Тренінг-курси з підвищення кваліфікації керівників та спеціалістів підприємств:

- ✓ розробка бізнес-планів;
- ✓ фінансове управління підприємством;
- ✓ розробка бюджету підприємства;
- ✓ ринкові дослідження: проблеми, методи проведення;
- ✓ управління персоналом, навчання, система заохочень.

Тематичні семінари з розвитку бізнесу:

- ✓ засоби маркетингу для малого підприємства;
- ✓ нормативні основи підприємництва;
- ✓ реклама в системі маркетингу: теорія та практика;
- ✓ творчий процес у сучасній рекламі;
- ✓ мистецтво успішного продажу;
- ✓ лізинг: економічні основи;
- ✓ ризик: його оцінка та управління;
- ✓ аналіз беззбитковості.

Інформаційно–пошукові послуги з використанням баз даних:

- ✓ незалежних виробників товарів та послуг СНД (80 000 підприємств);
- ✓ компаній США та Канади «Tomas Register» (580 000 компаній);
- ✓ компаній Західної Європи «Yellow Peges Europe» (50 000 компаній);
- ✓ мережі Internet;
- ✓ про зарубіжні кредитні лінії в Україні, програми технічної допомоги МФК та інші міжнародні організації;
- ✓ про законодавство, оподаткування;
- ✓ інформація про лізингодавців і лізингову діяльність в Україні.

Інформація для контактів з Бізнес–центрами Української Консалтингової Мережі

Започатковано Проектом сприяння підприємництву в Україні МФК за фінансової підтримки Агентства Міжнародного Розвитку США та Британського Фонду «Ноу–Хау»

1. м. Вінниця,

Хмельницьке шосе, 25, будинок ЦНТІ, 7–й поверх
тел.: (0432) 52–3012 *Тетяна Антонова*
e–mail: ifcvinn@sovamua.com

2. м. Дніпропетровськ,

пр. К.Маркса, 19, Національна Гірнична Академія України,
корпус 4, 3–й поверх
тел.: (0562) 46–8080 *Олександр Кондрашов*
e–mail: ifc@ifc.dp.ua

3. м. Житомир,

вул. Перемоги, 54
тел.: (0412) 20–8566, 25–8336 *Валерій Іванов*
e–mail: ivaleo@zt.ukrtel.net

4. м. Луганськ,

пл. Героїв Великої Вітчизняної війни, 9, кімн. 321–322
тел.: (0642) 53–8501 *Олена Іщенко*
e–mail: vivalugansk@cci.lg.ua

5. м. Маріуполь,

вул. Кронштадтська, 11
тел.: (0629) 37–6038, 37–2059 *Володимир Лебедев*
e–mail: lebedev@anet.donetsk.ua

6. м. Сімферополь,

вул. Ялтинська, 20
тел.: (0652) 51–6484, 24–8182 *Володимир Кудашев*
e–mail: adm@bconsult.crimea–ua.com

7. м. Суми,

вул. Красногвардійська, 13, інститут «Укрхімпроект»
тел.: (0542) 27–1185 *Олег Денисенко*
e–mail: bcenter@ifc.sumy.ua

8. м. Хмельницький,

вул. Гагаріна, 3
тел.: (0382) 79–5981 *Володимир Ченаш*
e–mail: vchenash@infocom.km.ua

9. м. Черкаси,

вул. Смілянська, 78
тел.: (0472) 47–0075 *Анатолій Рекун*
e–mail: asim@majar.com

10. м. Чернівці,

вул. О.Кобилянської, 20
тел.: (0372) 58–5572, 58–5573 *Марія Порчук*
e–mail: consult@bizcenter.cv.ua

11. м. Чернігів,

вул. Леніна, 51
тел.: (0462) 10–1866, 10–1867 *Костянтин Іванов*
e–mail: ifc@ifc.cn.ua

Список використаної літератури:

1. Переклад з англійської за редакцією С.Ф.Голова.
Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку.— Київ, 1998.
2. Мюлер Г., Гернон Х., Миик Г.
Учёт: международная перспектива.—1993.
3. Энтони Р., Рис Дж.
Учёт: ситуации и примеры.— 1993.
4. Нидлз Б., Андерсон Х., Колдуэл Дж.
Принципы бухгалтерского учёта.— 1994.
5. Аренс З.А., Лоббек Дж.К.
Аудит.— 1995.
6. Хорнгрен Ч.Т., Фостер Дж.
Бухгалтерский учёт: управленческий аспект.— 1995.
7. Ван Хорн Дж.К.
Основы управления финансами.—1996.
8. Дэвид Миддлтон.
Бухгалтерский учёт и принятие финансовых решений.— Москва, 1997.
9. Соловьёва О.В.
Зарубежные стандарты учёта и отчётности.— Москва, 1998.
10. Голов С.Ф.
Управленческий бухгалтерский учёт.— Киев, 1998.
11. Бернстайн Л.А.
Анализ финансовой отчётности.— Москва, 1996.
12. Чебановат Н.В., Которенко Л.Н.
Бухгалтерский учёт.— Харьков, 1998.
13. Панков Д.А.
Бухгалтерский учёт и анализ в зарубежных странах.— Минск, 1998.
14. Роберт Н.Энтони.
Самоучитель по бухучёту.— Москва, 1998.
15. Стоун Д., Хитчинг К.
Бухучёт и финансовый анализ.— Москва, 1998.
16. Друри К.
Учёт затрат методом стандарт-костс.— Москва, 1998.
17. Энтони Райс.
Бухгалтерский учёт и отчётность без проблем.— Москва, 1997.
18. Международная организация труда.
Как читать балансовый отчёт.— Москва, 1992.
19. Ткаченко Н.М.
Бухгалтерський облік на підприємствах України з різними формами власності.— Київ, 1998.
20. Brian G.Gaber, Sidney Davidson.
Financial Accounting.— Canada, 1993.